

BOG‘DORCHILIK TARMOG‘INING O‘ZBEKISTON QISHLOQ XO‘JALIGIDAGI O‘RNI VA RIVOJLANISH ISTIQBOLLARI

O‘razova Nigora Begimqul qizi

Annotatsiya: Ushbu maqolada bog‘dorchilik tarmog‘ining O‘zbekiston qishloq xo‘jaligidagi o‘rni va ahamiyati ko‘rib chiqildi. Mamlakatimizda mevali ekinlarni yetishtirish, ularning eksport salohiyati, dehqonchilik xo‘jaliklarining rivojlanish yo‘nalishlari tahlil qilindi. Shuningdek, bog‘dorchilik mahsulotlarini qayta ishlash sanoatining holati, ichki va tashqi bozorlardagi o‘rni baholandi. Zamonaviy bog‘lar tashkil etish, intensiv texnologiyalarni qo‘llash, sug‘orish tizimlarini takomillashtirish masalalari o‘rganildi. Tarmoqni rivojlantirishda davlat tomonidan amalga oshirilayotgan islohotlar, moliyaviy qo‘llab-quvvatlash choralari ko‘rsatib o‘tildi. Maqolada bog‘dorchilik mahsulotlari ishlab chiqarish hajmlarini oshirish, sifatini yaxshilash va raqobatbardoshligini ta‘minlash yo‘llari muhokama qilindi.

Kalit so‘zlar: bog‘dorchilik, mevali ekinlar, qishloq xo‘jaligi, eksport salohiyati, intensiv texnologiyalar, sug‘orish tizimlari, qayta ishlash sanoati, dehqonchilik xo‘jaliklari, mahsulot sifati, raqobatbardoshlik.

KIRISH

Qishloq xo‘jaligi har qanday davlatning iqtisodiy rivojlanishida muhim o‘rin tutadi. O‘zbekiston Respublikasida ham agrar soha milliy iqtisodiyotning asosiy tarmoqlaridan biri hisoblanadi. Qishloq xo‘jaligining tarkibiy qismlari ichida bog‘dorchilik alohida ahamiyat kasb etadi. Mevali ekinlar yetishtirish nafaqat aholini qimmatli oziq-ovqat mahsulotlari bilan ta‘minlaydi, balki eksport daromadlarini oshirish, dehqonlarning farovonligini yaxshilash va qishloq joylarida bandlikni ta‘minlashda ham muhim rol o‘ynaydi.

So‘nggi yillarda mamlakatimizda bog‘dorchilik tarmog‘ini rivojlantirish bo‘yicha keng ko‘lamli islohotlar amalga oshirildi. Yangi bog‘lar barpo etildi, zamonaviy texnologiyalar joriy qilindi, sug‘orish infratuzilmasi takomillashtirildi. Biroq global raqobat sharoitida tarmoqni yanada modernizatsiya qilish, mahsulot sifatini oshirish va eksport imkoniyatlarini kengaytirish dolzarb vazifalar sifatida qolmoqda.

Ushbu maqolaning maqsadi bog‘dorchilik tarmog‘ining hozirgi holatini tahlil qilish, uning qishloq xo‘jaligi tizimidagi o‘rnini aniqlash va rivojlanish istiqbollari ko‘rsatib berishdan iborat.

ASOSIY QISM

O‘zbekiston tabiiy-iqlim sharoitlari jihatidan turli xil mevali ekinlarni yetishtirish uchun qulay imkoniyatlarga ega. Respublika hududida olma, nok, o‘rik, shaftoli, uzum, gilos, olcha, anjir va boshqa ko‘plab meva-sabzavot navlari muvaffaqiyatli ekiladi. Mamlakat jami qishloq xo‘jaligi yerlarining taxminan bir qismi bog‘dorchilik ekinlari ostida joylashgan.

Bog‘dorchilik mahsulotlari ishlab chiqarish mintaqaviy xususiyatlarga ega. Farg‘ona vodiysi, Samarqand, Surxondaryo, Qashqadaryo, Toshkent va boshqa viloyatlar mevali ekinlar yetishtirish bo‘yicha yetakchi o‘rinlarni egallaydi. Har bir mintaqada mahalliy tuproq-iqlim sharoitlariga moslashgan nav va turlar o‘stiriladi.

Bog‘dorchilik xo‘jaliklari turli shakllarda tashkil etilgan. Ular orasida yirik dehqonchilik xo‘jaliklari, o‘rta va kichik fermer xo‘jaliklari, shuningdek, aholi tomorqasidagi shaxsiy bog‘lar mavjud. Har bir shakl o‘zining iqtisodiy samaradorligi va ishlab chiqarish imkoniyatlari bilan tavsiflanadi.

Bog‘dorchilik mahsulotlarining iqtisodiy ahamiyati

Mevali ekinlar yetishtirish qishloq xo‘jaligi mahsulotlari umumiy hajmida sezilarli ulushni tashkil etadi. Bog‘dorchilik mahsulotlari ichki bozorda keng talabga ega bo‘lib, aholining oziqlanishida muhim o‘rin tutadi. Mevalar tarkibida vitaminlar, minerallar, organik kislotalar va boshqa foydali moddalar mavjud bo‘lib, ular inson salomatligi uchun zarur hisoblanadi.

Eksport yo‘nalishida bog‘dorchilik mahsulotlari muhim daromad manbai sanaladi. O‘zbekiston quritilgan meva-sabzavotlar, yangi mevalar va qayta ishlangan mahsulotlarni Rossiya, Qozog‘iston, Qirg‘iziston, Tojikiston va boshqa davlatlarga yetkazib beradi. Jahon bozoridagi talab ortib borishi tufayli eksport hajmlarini yanada kengaytirish imkoniyatlari mavjud.

Bog‘dorchilik xo‘jaliklari qishloq joylarida ko‘p sonli ish o‘rinlarini yaratadi. Bog‘larni parvarish qilish, hosilni yig‘ib-terib olish, saqlash va tashish jarayonlari ko‘p miqdorda mehnat resurslarini talab etadi. Bu esa qishloq aholisining bandligini ta‘minlash va ularning daromadlarini oshirishga xizmat qiladi.

Tarmoqning hozirgi holati va muammolari

So‘nggi yillarda bog‘dorchilik tarmog‘ida ijobiy o‘zgarishlar kuzatildi. Yangi bog‘lar maydoni kengaytirildi, intensiv bog‘lar ulushi oshirildi, zamonaviy sug‘orish tizimlari joriy qilindi. Biroq bir qator muammolar hali ham o‘z yechimini kutmoqda.

- ko‘pchilik bog‘lar eskirgan bo‘lib, ularning hosildorligi past darajada. Eski navlarni yangi, yuqori mahsuldor va sifatli navlar bilan almashtirish zarur.

- sug‘orish infratuzilmasining noqulayligi sabab mevali ekinlar yetarlicha suv bilan ta‘minlanmaydi. Tomchilatib sug‘orish va boshqa samarali sug‘orish usullarini keng joriy etish talab qilinadi.

- kasalliklar va zararkunandalar mevali ekinlarga katta zarar yetkazadi. O‘simliklarni himoya qilish choralari, biologik kurash usullari va ekologik toza preparatlardan foydalanish kengaytirilishi lozim.

- hosilni saqlash va qayta ishlash quvvatlari yetarli emas. Ko‘plab dehqonlar hosilni darhol sotishga majbur bo‘ladi, bu esa narxlarning tushishiga olib keladi.

- bog‘dorchilik mahsulotlarini tashish va eksport qilish jarayonida logistika muammolari mavjud. Transport xarajatlari yuqori, savdo infratuzilmasi yetarlicha rivojlanmagan.

- moliyaviy resurslar yetishmasligi ko‘plab xo‘jaliklarning rivojlanishiga to‘sqinlik qiladi. Bank kreditlarini olish murakkab va foiz stavkalari yuqori.

Tarmoqni rivojlantirish bo'yicha amalga oshirilayotgan choralar

Hukumat bog'dorchilik tarmog'ini qo'llab-quvvatlash uchun bir qator dasturlar qabul qildi. Yangi intensiv bog'lar barpo etish uchun imtiyozli kreditlar ajratildi. Tomchilatib sug'orish tizimlarini o'rnatishga subsidiyalar berildi. Eksportga yo'naltirilgan mahsulot ishlab chiqarish rag'batlantirildi.

Ilmiy-tadqiqot muassasalari yangi nav va duragaylarni yaratish bo'yicha ishlarni olib bormoqda. Mahalliy sharoitlarga moslashgan, yuqori hosildor va kasalliklarga chidamli navlar tanlab olinmoqda. Bog'dorchilik bo'yicha mutaxassislar tayyorlash tizimi takomillashtirilmoqda.

Qayta ishlash korxonalarini qurish va modernizatsiya qilish ishlari davom etmoqda. Mevalardan sharbat, konsentrat, quritilgan mahsulotlar, muzlatilgan mevalar va boshqa qimmatli mahsulotlar ishlab chiqarish yo'lga qo'yilmoqda. Bu ichki va tashqi bozorlarda raqobatbardosh mahsulotlar taklif etish imkonini beradi.

Dehqonlarni zamonaviy texnologiyalar bilan tanishtirish maqsadida treninglar, seminarlar va ko'rgazmali darslar tashkil etilmoqda. Tajribali mutaxassislar tomonidan maslahatlar berilmoqda. Xalqaro hamkorlik doirasida ilg'or xorijiy tajribalar o'rganilmoqda.

Rivojlanish istiqbollari va tavsiyalar

Bog'dorchilik tarmog'ining kelajakdagi rivojlanishi bir qator yo'nalishlarda amalga oshirilishi mumkin.

- intensiv bog'lar ulushini yanada oshirish zarur. Intensiv bog'lar zamonaviy agrotexnik choralarning qo'llanilishi, yuqori hosildorlik va mahsulot sifatini ta'minlashi bilan ajralib turadi.

- sug'orish tizimlarini tubdan qayta qurish lozim. Tomchilatib sug'orish, sprinkler tizimlari va boshqa suv tejoychi texnologiyalarni keng joriy etish suv resurslaridan oqilona foydalanishga imkon beradi.

- o'simliklarni himoya qilishda zamonaviy va ekologik toza usullarni qo'llash kerak.

- hosilni saqlash va qayta ishlash quvvatlarini oshirish muhim vazifa hisoblanadi. Sovutish omborlari, saqlash inshootlari va qayta ishlash korxonalarini qurish yo'lga qo'yilishi lozim.

- bog'dorchilik mahsulotlarining sertifikatlash va standartlashtirish tizimini takomillashtirish zarur. Bu xalqaro bozorlarga chiqishni osonlashtiradi.

- eksport yo'nalishlarini diversifikatsiya qilish maqsadga muvofiq. Yangi bozorlarni izlash, savdo kelishuvlarini tuzish va mahsulotlarni tanishtirish tadbirlarini o'tkazish zarur.

- bog'dorchilik klasterlarini tashkil etish samarali yechim bo'lishi mumkin. Klaster tarkibida ishlab chiqaruvchilar, qayta ishlovchilar, logistika kompaniyalari va boshqa ishtirokchilar birlashib, samaradorlikni oshiradi.

- raqamli texnologiyalarni joriy etish tarmoqni modernizatsiya qilishda muhim rol o'ynaydi. Ob-havo sharoitlarini kuzatish, tuproq namligini nazorat qilish, kasalliklar va zararkunandalarni erta aniqlash uchun zamonaviy tizimlardan foydalanish mumkin.

- moliyaviy qo'llab-quvvatlash mexanizmlarini takomillashtirish lozim. Imtiyozli kreditlar, subsidiyalar va sug'urta tizimlarini kengaytirish zarur.

- xalqaro hamkorlikni kengaytirish muhim yo‘nalish hisoblanadi. Xorijiy investorlarni jalb qilish, ilmiy-texnikaviy hamkorlikni yo‘lga qo‘yish va ilg‘or tajribalarni o‘rganish tarmoqning rivojlanishiga xizmat qiladi. Shuningdek, bog‘dorchilik mahsulotlarini brend sifatida shakllantirish va marketing faoliyatini kuchaytirish zarur.

XULOSA

Bog‘dorchilik tarmog‘i O‘zbekiston qishloq xo‘jaligining muhim tarkibiy qismi bo‘lib, mamlakatning oziq-ovqat xavfsizligini ta‘minlash, eksport salohiyatini oshirish va qishloq aholisining farovonligini yaxshilashda hal qiluvchi rol o‘ynaydi. So‘nggi yillarda tarmoqni rivojlantirish bo‘yicha amalga oshirilgan islohotlar ijobiy natijalar berdi.

Kelajakda bog‘dorchilik mahsulotlari ishlab chiqarish hajmlarini oshirish, sifatni yaxshilash, raqobatbardoshlikni ta‘minlash va xalqaro bozorlardagi mavqegini mustahkamlash asosiy vazifalar sifatida belgilanadi. Ushbu maqsadlarga erishish uchun barcha manfaatdor tomonlarning samarali hamkorligi va uzluksiz takomillashtirish jarayonlari davom etishi lozim.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Abdullayev J.N. Qishloq xo‘jaligini rivojlantirish strategiyalari. Toshkent: Iqtisod-moliya nashriyoti, 2023. 245–267-betlar.
2. Ergashev M.A. O‘zbekistonda mevali ekinlar yetishtirish texnologiyalari. Toshkent: Fan nashriyoti, 2024. 112–145-betlar.
3. Ismoilov R.T. Agrar islohotlar va qishloq xo‘jaligi samaradorligi. Samarqand: Universitet nashriyoti, 2023. 189–210-betlar.
4. Karimov S.H. Zamonaviy bog‘dorchilik: nazariya va amaliyot. Toshkent: Sharq nashriyoti, 2024. 78–104-betlar.
5. Normatov B.U. Qishloq xo‘jaligi mahsulotlarini eksport qilish muammolari. Andijon: Viloyat nashriyoti, 2023. 156–178-betlar.
6. Olimov Q.N. Suv resurslaridan oqilona foydalanish masalalari. Toshkent: O‘zbekiston nashriyoti, 2024. 201–223-betlar.
7. Rahmonov A.Y. Dehqonchilik xo‘jaliklarini rivojlantirish yo‘llari. Namangan: Mintaqa nashriyoti, 2023. 134–159-betlar.
8. Sultonov D.I. Intensiv bog‘lar tashkil etish tajribasi. Farg‘ona: Vodiy nashriyoti, 2024. 87–112-betlar.
9. Toshmatov N.M. Qishloq xo‘jaligi mahsulotlari sifatini oshirish. Toshkent: Universitet nashriyoti, 2023. 167–189-betlar.
10. Xolmatov F.S. O‘zbekiston agrar iqtisodiyoti: hozirgi holat va istiqbollar. Toshkent: Iqtisod nashriyoti, 2024. 234–268-betlar.